

DOI: 10.18372/2412-2157.40.19336

УДК 141.39.8:364.694-783.4 (045)

Д. Д. Чернецький

СОЦІАЛЬНА ТА МЕДИЧНА МОДЕЛІ ІНВАЛІДНОСТІ: ПОШУК ПІДВАЛИН ПОСТФЕНОМЕНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0009-0002-2527-6698

Анотація. Стаття присвячена розбудові постфеноменологічної оптики дослідження та запитування про інвалідність. У її першій частині проводиться аналіз та критичний огляд двох основних моделей інвалідності у західному суспільстві (медичної та соціальної моделей). Наведено аргументи, що обидві моделі призводять до інструменталізації та об'єктивізації людини, з відходом від цілісного розуміння тіла та тілесності. У другій частині статті, ґрунтуючись на критиці наявних моделей інвалідності через призму постфеноменологічного підходу, запропоновано нові підвалини дослідження інвалідності, за збереження принципу людиноцентричності та розвитку онтології тілесності.

Ключові слова: інвалідність, медична модель інвалідності, соціальна модель інвалідності, тілесність, постфеноменологія.

Вступ

Інтенсивність та небачений у XXI столітті масштаб бойових дій повністю видозмінює ландшафт суспільних пріоритетів, цінностей та навіть побутових звичок в Україні. Це матиме далекосяжні наслідки, які, з позиції наявного непередбачуваного актуального перебігу війни, складно системно визначити в сьогоднішні. Водночас уже зараз можна говорити про певні тенденції, які можуть і мають ставати предметом досліджень, зокрема філософських. Однією з таких тенденцій є суспільний запит на розуміння інвалідності з огляду на різке, а головне – нетипове для мирного часу, зростання кількості людей з інвалідністю в Україні.

За даними Міністерства соціальної політики України, за 2 останні роки кількість людей з інвалідністю зростає на 10 % і становить понад 3 млн осіб (Міністерство соціальної політики України 2024). Серед ключових причин цього зростання – масштабні бойові дії та регулярні обстріли українських міст, зокрема і цивільної інфраструктури. Це впливає і на саму природу інвалідності, яка починає все більше стосуватися саме поширення фізичних порушень. Йдеться першочергово про випадки втрати кінцівок, звуження окремих спроможностей до відчуттів, а саме втрата чи різке погіршення здатностей бачити, чути, рухатися тощо. У висновку, можна уточнити вже згаданий вище суспільний запит та сфокусувати його першочергового саме на розумінні та дослідженні тіла в контексті осмислення інвалідності.

Мета і завдання

Відповідно до цього запиту, метою статті є формування підвалин для осмислення інвалідності у постфеноменологічній дослідницькій рамці через критику наявних суспільних моделей інвалідності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних дослідницьких завдань:

- 1) аналіз двох основних моделей інвалідності у західному суспільстві (медичної та соціальної моделей);
- 2) постфеноменологічне запитування про інвалідність через критику її суспільних моделей.

Методологія дослідження

Вихідною методологією цього дослідження є постфеноменологічний підхід, під яким розуміються

феноменологічні проєкти другої половини ХХ століття, які залучають інші методологічні площини (структуралізм, постструктуралізм, герменевтику і прагматизм) або переосмислюють сфери та засоби феноменологічних досліджень. Основою перевагою постфеноменологічного дослідження є його відкритість до залучення інших філософських методологій досліджень, зберігаючи базові феноменологічні настанови та термінологічну рамку. Як уже було зазначено раніше автором цієї статті у дослідженні постфеноменологічних засад візуального досвіду, постфеноменологічним підходом знімається низка модерних настанов, а саме: протиставлення природного і культурного (технічного); картезіанський дуалізм душі і тіла (свідомості і світу); міф про універсальну моністичну онтологію світу, а також про те, що світ нам дається як об'єкт (Чернецький 2019, 46). Джерела критики цих настанов, які є важливими в контексті дослідження інвалідності, можна знайти у:

а) філософії тілесності Моріса Мерло-Понті, що виступає як основа для розмови про онтологію тілесності, подолання психофізичного дуалізму та аналіз втіленого досвіду (Мерло-Понті 2001);

б) матеріальній герменевтиці та філософії техніки Дона Айді як продовженні філософії тілесності Мерло-Понті у контексті дослідження різних форм взаємостосунків у життєсвіті, зокрема і переплетення людського/тілесного та технічного (Ihde 2009).

Результати

Перш ніж перейти саме до суто постфеноменологічного запитування, важливим є визначення того, як інвалідність оприявнює себе у загальносоціальному контексті. У сучасних дослідженнях інвалідності наразі виділяється 2 основні моделі: 1) медична, яка фокусується на інвалідності як хворобі та патології; 2) соціальна, яка намагається розглядати інвалідність як соціальний конструкт і визначає соціальні зміни у ставленні до інвалідності та забезпечення проактивної ролі осіб з інвалідністю як ключові фактори позитивних змін.

Поруч із цими моделями дослідники також виділяють й інші додаткові моделі. Зокрема, благодійну, яка була основою для Середньовіччя

та елементи якої поширені зараз через різні соціальні та культурні практики, зокрема стигматизацію (Griffo 2014, 148). Йдеться про маркування осіб з інвалідністю в контексті бідності, неблагонадійності, соціальної вразливості та неповноцінності, що робило їх небажаними в соціальних спільнотах. Досягнення умов справедливості забезпечувалась через релігійні інституції та благодійність, що призводило до широкого розповсюдження сегрегаційних практик та фактичної ізоляції людей з інвалідністю. Водночас, попри те, що наслідки цього підходу до інвалідності можна спостерігати і в наш час, однак сама благодійна модель наразі не є панівною у контексті формування та реалізації політик, діяльності соціальних інститутів, а тому фактично замінюється медичною моделлю.

Соціальна та медична моделі інвалідності.

Важливо зазначити, що загальною поділ на різні моделі інвалідності є доволі умовним і слугує для зручності в ідентифікації того, який саме поступ у контексті роботи з людьми з інвалідністю домінує в суспільстві. Як зазначає дослідниця Зося Закс, різні моделі інвалідності є дороговказом для того, щоб зрозуміти, як люди з інвалідністю та люди без інвалідності взаємодіють один з одним у суспільстві, адже це має важливе значення для обох соціальних груп. Сам вибір панівної моделі інвалідності має безпосередній вплив на підхід до лікування та правовий статус людей з інвалідністю, їхній доступ до різних послуг, можливості працевлаштування. Це формує репрезентацію інвалідності в медіа та суспільних практиках, а також є потужним джерелом для самооцінки людини з інвалідністю, що на пряму впливає на її дії та розуміння можливостей у суспільстві (Zaks 2023, 3-4).

У 2021 році із затвердженням Кабінетом Міністрів України Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року розпочався процес переходу України до соціальної моделі інвалідності. Зокрема, було впроваджено нову поняттєву рамку з фокусом на доступності, безбар'єрності, людях з інвалідністю і відході від понять «інвалід», «особливі потреби», «неповносправні» тощо, які яскраво репрезентують медичну модель. Також Стратегія визначає 6 ключових напрямів безбар'єрності: фізична, інформаційна, економічна, соціально-громадянська, цифрова та освітня, які визначають практики формування, зміни та користування просторами, товарами, послугами та інформацією (Кабінет Міністрів України 2021). Відповідно до цього, українське суспільство саме зараз перебуває на перехідному етапі від медичної до соціальної моделі інвалідності, що дозволяє краще досягнути різниці у застосуванні цих моделей, а також ідентифікувати залишки ще старіших моделей інвалідності (зокрема, благодійної).

У своїй оглядовій статті щодо джерел негативного ставлення до людей з інвалідністю у країнах західного світу Колін Барнз зазначає, що медична модель була суспільно панівною ще з

початку XIX століття (Barnes 2018, 56). Наразі існує низка можливих історичних причин ствердження медичної моделі. Так, наприклад, деякі дослідники лівого політичного спектру розглядають появу капіталістичних відносин як основу цієї моделі, адже працівники з інвалідністю, які не могли ефективно працювати на промислових об'єктах, почали розглядатися як тягар. Інші ж – зв'язують її з благодійною або моральною моделями, коли суспільне ставлення до інвалідності як гріха трансформується в асоціативний ряд інвалідність, лінощі та саботування роботи. Тут відповідальність за людей з інвалідністю переходить від священників (у благодійній і моральній моделях) до лікарів (у медичній моделі) (Zaks 2023, 4). У підсумку, якщо спробувати поєднати усі наведені думки навколо єдиного тлумачення, то медична модель буде тлумачитися як новочасний інструменталістський погляд на тіло людини як об'єкт, що у разі зламу чи виходу з ладу потребує повернення до вихідного стану та відновлення відповідних функцій.

Фокус у медичній моделі – виключно на реабілітаційному лікуванні та подоланні хвороби, водночас, як слушно зазначає італійський дослідник інвалідності Джамп'єро Гріффо, саме лікування у багатьох випадках може лише стабілізувати стан, а інвалідність як така стає постійним станом людини (Griffo 2014, 149). Такий підхід призводить до того, що люди з інвалідністю стають заручниками медичної системи, зокрема процесу реабілітації та реабілітаційних інституцій, в умовах, коли всім відомо, що лікування не змінить ситуації.

Критикуючи медичну модель, один із родоначальників досліджень інвалідності в США Тобін Сіберс вказує на те, що медична модель викрадає у людей з інвалідністю свободу діяти та ототожнює людей з їхніми фізичними чи ментальними порушеннями. Яскравим прикладом застосування медичної моделі Сіберс називає діяльність Зигмунда Фрейда, який, на його думку, представляє людей з інвалідністю як біологічно нижчих за «нормальних людей». І саме відповідальність за їхнє лікування З. Фрейд перекладає на лікарів. Основою медичної моделі тут є діагностика та виявлення аномалій. Натомість у соціальній моделі, на його думку, замість пошуку хвороб та невідповідності, суспільство шукає справедливості (Siebers 2023, 40-42).

У висновку, у медичній моделі тільки подолання інвалідності може відновити здоров'я людини. Ненормальність, відхилення та неповноцінність стають настільки вкоріненими маркуваннями для людей з інвалідністю у суспільстві, що починає розглядатися як певна вихідна внутрішня ознака. Таке ставлення лише посилює стигматизацію та маргіналізацію людей з інвалідністю (Zaks 2023, 4).

На протигагу медичній моделі, у другій половині XX століття постає опозиційна до медичної моделі – соціальна. Її послідовники зміщують фокус із хвороби на різні типи бар'єрів, які існують для людей з інвалідністю у суспільстві,

а якщо бути ще точнішим – у різних соціальних просторах. Сам термін «соціальна модель» був винайдений професором соціології з інвалідністю Майком Олівером в 1983 році. Нова модель доводила, що неспроможність виникає через соціальні умови, а не порушення в тілі чи мозку. Ключове припущення соціальної моделі – що інвалідність – це соціальний конструкт, а не персональний тілесний недолік. Підтвердженням цьому є те, що різні суспільства мають різне ставлення до інвалідності. Так, наприклад, в Ізраїлі, де через військові дії є значна кількість людей із фізичними порушеннями, втрата кінцівок не означає автоматичного набуття інвалідності (як це в Україні), а соціальні інститути спрямовані на максимальну інтеграцію таких людей у суспільні процеси.

Така ж різниця існує і на рівні інших видів інвалідності. Наприклад, якщо у суспільстві існує запит на те, щоб доросла молодь вела господарство самостійно, то людина, яка потребує щоденного догляду, буде скоріше вважатися тягарем. Водночас, якщо в суспільстві є звичай жити великими родинами з представниками різних поколінь, то, на думку прихильників соціальної моделі, ця ж людина з інвалідністю може краще вписатися у подібні умови (хоч і варто зазначити, що таке твердження прихильників соціальної моделі є необґрунтованим та слугує радше узагальненням). Також наводяться приклади з впливом різних історичних подій на формування інвалідності, зокрема у контекст постколоніальних досліджень. Тобто критичним для оцінки соціальної моделі інвалідності є соціальні та історичні фактори, що конструюють інвалідність. Висновок із цього є відповідним – якщо інвалідність формується умовами та подіями, то це означає, що вона може бути деконструйованою (Zaks 2023, 8-9).

Критика соціальної та медичної моделі: запитування про інвалідність у постфеноменологічній оптиці.

Після короткого аналізу основних змістовних підвалин медичної та соціальної моделей інвалідності на перший план виходить доволі слабка аргументативна база обох моделей. Почнемо з того, що, намагаючись обійти механістичне та об'єктивістське ставлення до людей з інвалідністю, прихильники соціальної моделі втратили свободу та індивідуальність людини як такої. Пасивна залученість людей з інвалідністю у креативний процес у всіх моделях указує на те, що, попри намагання ствердити тезу «нічого про нас без нас», вихідні точки залишаються в обох моделях позбавленими взорування на проактивне людське буття-у-світі тих, на підтримку кого вони спрямовані: це або виправлення порушень та приведення в норму через лікування (утворюючи суб'єкт-об'єктне відношення у медичній моделі, де суб'єктом виступає лікар чи інституція, а об'єктом – пацієнт), або намагання виправити та трансформувати середовище, щоб воно відповідало певним потребам (утворюючи певну інтероб'єктивність у соціальній моделі, де середовище та людина з

інвалідністю є лише матеріальними речами, що мають бути вписаними в конкретний дизайн доступності). Отже, намагаючись ствердити важливість залучення людей з інвалідністю у соціальні процеси, як через відновлення до «нормального стану», так і через трансформацію середовища до «нової норми», вони одразу гублять як саму людину, так і саме «нове» розуміння інвалідності.

Використовуючи постфеноменологічний погляд на тілесність та світ, спробуємо сформувати нові підвалини дослідження інвалідності:

- по-перше, це відхід від механістичного та інструменталістського погляду на тіло, де останнє виглядає як об'єкт у відношенні до активного суб'єктного розуму. Такий підхід, методологічно окреслений ще Рене Декартом, зберігається і в сучасній аналітичній філософії та більшості наукових підходів, а на межі ХХ та ХХІ століть навколо проблеми взаємозв'язку тіла та розуму виник окремий напрям аналітичних досліджень, (mind-body problem studies). Так само, як картезіанський суб'єкт не бачить у дзеркалі себе, а лише манекен, так і людина з інвалідністю, приймаючи знетілеснену логіку, починає бачити в собі зламаний механізм, ув'язнений у тілі розум, замість унікальної тілесної подієвості. Долаючи психофізичний дуалізм та знеособлений, знелюднений суб'єкт-об'єктний опис, є важливим осмислення інвалідності у рамках цілісного уявлення про тілесність та унікальність досвіду. Адже тілесність, у її різноманітних переплетеннях, якраз і є ключем до аналізу інвалідності. Постфеноменологічний опис допоможе досягнути основоположної цілі інклюзивної та людино-центричної моделі інвалідності, де тілесність виступає проактивним початком, а осмислення втілесненого досвіду відходить від метафізичних описів та об'єктивного ідеалізму;

- по-друге, це розгляд тіла та тілесності як таких, що відкриті ландшафту життєсвіту, та саме через цю принципову відкритість і здатні до розширення горизонту. Важливий акцент на середовищі в контексті дослідження інвалідності робить людей з інвалідністю інтер'єром чи об'єктами, які мають бути вписаними в змертвілу рамку. Водночас, у постфеноменологічній перспективі людина є продовженням світу, а тому існування у ньому вимагає обов'язкової включеності та проактивності. Через тіло людина занурюється у світ і починає його сприймати, і саме через тіло світ дається нам у його первинній хаотичній переплетеності. Дослідження складного взаємостосунку тіла, тілесності та життєсвіту має розширити та перезавантажити саму модель інвалідності;

- по-третє, унікальність тілесного досвіду кожної людини в інтерсуб'єктивному просторі утворює складні хізматичні горизонтальні зв'язки, де Я та Інший існують не лише в протиставленні, а й у взаємодоповненні. У контексті дослідження інвалідності важливим є не лише позірне намагання звести ненормативне тіло до умовної «норми», а намагання показати, як різні тіла взаємодіючи між собою здатні надавати нове розуміння нас самих.

Водночас, така інтерпретація є викликом і для самого постфеноменологічного підходу, який вимагатиме критики онтології тілесності Мерло-Понті, зокрема його розуміння тілесної схеми та латентної згоди на те, що люди з фізичними порушеннями програють у своїх можливостях сприймати світ нормативній тілесності, яка у XX столітті маркується не лише як повносправна, але й переважно доросла та чоловіча, адже ігноруються будь-які відмінності у тілесному досвіді чоловіка та жінки, дитини, дорослого та людини старшого віку. Подолавши це звуження, постфеноменологічний підхід лише посилить загальну настанову Мерло-Понті про відкритість тіла Іншому у втіленому просторі як умову пізнання світу та буття-в-світі;

- по-четверте, це є зняттям протиставлення природного та культурного/штучного/технічного через ствердження онтологічного статусу тілесності у процесі буття-у-світі. У нашому щоденному побутовому житті ми доволі часто сприймаємо Інших опосередковано через різні інструменти та технічні практики. Йдеться про різні ситуації: від використання гаджетів для цифрових форм мережевого спілкування до одягання звичайних окулярів, які дозволяють чіткіше бачити предмети. Ми опосередковуємося у нашому сприйнятті світу технологіями (різними інструментами), які стають продовженням нашого досвідного буття. Технічне стає продовженням нашого тіла у спільній єдиній тілесності, яка є даністю життєсвіту, що розширює та індивідуалізує наш досвід. Онтологія у постфеноменологічній перспективі є не просто релятивною – вона відображає також структуру взаємодії між людиною, технологіями та світом. У контексті дослідження інвалідності постфеноменологія відкриває нові горизонти розуміння того, як технічне проникає в тіло та утворює нову унікальну втілену структуру. Технології знімають питання про універсальний досвід чи тілесну схему, адже для людей (з інвалідністю чи без) вони здатні не просто виконувати компенсаторну функцію – а йти далі, розширюючи досвід, та формувати нові трансгуманістичні й постгуманістичні практики. Дослідження інвалідності у контексті технологічного прогресу зі збереженням загальних онтологічних настанов тілесності є одним із найбільш перспективних напрямів застосування постфеноменологічного підходу.

Обговорення

Настільки значний фокус на середовищі, який, фактично, і сформував соціальну модель інвалідності, вже з 2010-х починає піддаватися критиці самими її творцями. Так уже згаданий вище Тобін Сіберс закликає перебудувати соціальну модель, яка, на його думку, зрештою звела інвалідність суто до неможливості вписатися в середовище. У сучасному розумінні соціальної моделі, на його думку, виникає одразу три важливі проблеми:

а) соціальна модель ігнорує тіло на користь середовища;

б) соціальна модель продовжує об'єктивізувати людей з інвалідністю, адже вони є лише ціллю для досягнення безбар'єрного довкілля;

в) соціальна модель не дозволяє проявлятися свободі волі, адже середовище – це все (Siebers 2023, 40).

Самокритика соціальної моделі Т. Сіберсом дозволяє зрозуміти загалом обмеженість соціо-конструктивістських, інструменталістських підходів до інвалідності, які випускають важливість розмови та опис про саме тіло та тілесність, її вписаність у світ та взаємостосунки з іншим. З цієї критики соціальної та медичної моделей виникає низка вихідних питань, які можна оприятити як питома постфеноменологічні. Водночас, системних робіт, які б підходили до проблематики інвалідності саме з постфеноменологічної перспективи, наразі немає.

Висновки

Медична та соціальна моделі інвалідності, які наразі широко розповсюджені в західних суспільствах, максимально віддаляють від цілісного розуміння тіла та тілесності, у такий спосіб або інструменталізуючи та маргіналізуючи їх, або підпорядковуючи простору на рівні інших об'єктів. На часі є вироблення нового підходу до дослідження та оприятення інвалідності, з фокусом на саму людину та онтологію її тілесного досвіду. На думку автора цієї статті, таким новим підходом має стати постфеноменологія.

Здійснено першу спробу визначення того, якими можуть бути підвалини постфеноменологічного дослідження інвалідності, а саме: 1) звернення до онтології тілесності; 2) збереження принципової включеності тілесності в буття-у-світі; 3) засаднича відкритість нашого досвіду для Іншого та пізнання світу та себе через Іншого; 4) окреслення нового значення технологій у контексті досвідної подієвості. Така оптика запитування наближає до людино-центричного підходу та допоможе сформувати якісно нову модель, що відповідатиме, у першу чергу, потребам людей з інвалідністю, а не підсилюватиме почуття провини чи упереджень до інвалідності як такої.

Список літератури

1. М-во соціальної політики України. В Україні понад 3 млн людей з інвалідністю – це люди з величезним потенціалом, навичками, ідеями, силою. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Мерло-Понті М. *Феноменологія сприйняття*. Київ: Укр. Центр духов. культури, 2001. 552 с.
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Постанова Каб. Міністрів України від 14.04.2021 № №366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
4. Чернецький Д. Д. Постфеноменологічне дослідження коміксу: онтологія як топографія. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2019. № 2. С. 43–47.
5. Barnes C. Theories of disability and the origins of the oppression of disabled people in western society. *Disability and society: emerging insights and issues*. 2018. P. 43–60.
6. Griffo G. Models of disability, ideas of justice, and the challenge of full participation. *Modern italy*. 2014. Vol. 19, no. 2. P. 147–159.

7. Ihde D. *Postphenomenology and technoscience: the peking university lectures*. Albany : SUNY Press, 2009. 102 p.

8. Tobin S. Returning the social to the social model. *The matter of disability: materiality, biopolitics, crip affect*. Michigan, 2019. P. 39–47.

9. Zaks Z. Changing the medical model of disability to the normalization model of disability: clarifying the past to create a new future direction. *Disability & society*. 2023. Vol. 39, no. 10. P. 1–28.

References

1. Kabinet Ministriv Ukrainy. 2021. "Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku" ["On the Approval of the National Strategy for the Creation of a Barrier-Free Space in Ukraine for the Period up to 2030"]. April 21, 2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.

2. Merlo-Ponti, Maurice. 2001. *Fenomenolohiia spryniattia [Phenomenology of Perception]*. Kyiv: Ukrainian Center of Spiritual Culture.

3. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. 2024. "V Ukraini ponad 3 mln liudei z invalidnistiu – tse liudy z velycheznyim potentsialom, navychkami, ideiami, syloiu" ["In Ukraine, More Than 3 Million People With Disabilities – They Are People With

Enormous Potential, Skills, Ideas, and Strength"]. June 13, 2024. <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html>.

4. Chernetskyi, Denys. 2019. "Postfenomenolohichne doslidzhennia komiksu: ontolohiia yak topohrafiia" ["Postphenomenological Study of Comics: Ontology as Topography"]. *Philosophical Problems of Humanitarian Sciences* 1: 43–47.

5. Barnes, Colin. 2018. "Theories of Disability and the Origins of the Oppression of Disabled People in Western Society." In *Routledge EBooks*, October, 43–60.

6. Griffo, Giampiero. 2014. "Models of Disability, Ideas of Justice, and the Challenge of Full Participation." *Modern Italy* 19(2): 147–159.

7. Ihde, Don. 2009. *Postphenomenology and Technoscience: The Peking University Lectures*. Albany: SUNY Press.

8. Siebers, Tobin. 2019. "Returning the Social to the Social Model." In *The Matter of Disability: Materiality, Biopolitics, Crip Affect*, edited by David T. Mitchell, Susan J. Antebi, and Sharon L. Snyder, 39–47. Ann Arbor: University of Michigan Press.

9. Zaks, Zosia. 2023. "Changing the Medical Model of Disability to the Normalization Model of Disability: Clarifying the Past to Create a New Future Direction." *Disability & Society*, September: 1–28.

D. Chernetskyi

SOCIAL AND MEDICAL MODELS OF DISABILITY: IN SEARCH OF FOUNDATIONS FOR POSTPHENOMENOLOGICAL RESEARCH

Introduction. During the war, the number of people with disabilities, particularly physical ones, significantly increases. This shapes society's demand for an understanding and exploration of corporeality in the context of disability studies. **The aim** of this article is to create a foundation for understanding disability in a post-phenomenological research framework through a critique of existing models of disability. Accordingly, the tasks are: 1) analysis of two main models of disability in Western society; 2) post-phenomenological questioning of disability through the critique of disability models. **Research methods.** The main methodological lens of this article is the postphenomenological approach, which is based on the approaches of M. Merleau-Ponty and D. Ihde. **Research results.** Arguments are given that medical and social models of disability are as far away from a comprehensive understanding of the body and physicality as possible. This happens because the body is either instrumentalized and marginalized, or subordinated to space at the level of other objects. It is time to develop a new approach in disability studies, with a focus on the person themselves and the ontology of their corporeality experience. According to the author of this article, this new approach should be postphenomenology. The first attempt was made to determine what the foundations of post-phenomenological research on disability, namely: 1) turning to the ontology of corporeality; 2) preservation of the fundamental inclusion of corporeality in being-in-the-world; 3) fundamental openness of our experience to the Other and knowledge of the world and oneself through the Other; 4) outline the new meaning of technologies in the context of the topography of experience. **Discussion.** The social model is currently criticized even by its creators, in particular T. Siebers, who emphasizes that a return to the body and corporeality must be made. The next step of his criticism is precisely the transition to postphenomenology. **Conclusions.** The postphenomenological lens of questioning brings closer to a human-centered approach in disability studies. Postphenomenology will help to form a qualitatively new model of disability that will firstly meet the needs of people with disabilities, and will not increase feelings of guilt or prejudice towards disability.

Keywords: *disability, medical model of disability, social model of disability, corporeality, postphenomenology.*